

**MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA
DIDAKTIK O'YINLAR VA DIDAKTIK O'YINLARNI TASHKIL
ETISH METODIKASI**

Usmanova Shaxnoza Abdumannopovna

Sirdaryo viloyati Sayhunobod tumani

1-sonli Davlat maktabgacha ta'lim

tashkiloti katta guruh tarbiyachisi

Telefon: +99899 478 80 84

***Annotatsiya:** hozirgi sharoitda kundun-kun rivojlanib kelayotgan maktabgacha ta'lim tizimidagi yangi islohotlar, o'yin uslubida ta'lim - tarbiya berish, o'yin turlari, didaktik o'yin hamda uning metodikasi va bolaning so'z boyligini faollashtirish, yangi so'zlar bilan tanishtirish, ijobiy muloqot qobiliyatlarini, faol hayotiy pozitsiyani tarbiyalash to'g'risida so'z boradi*

***Kalit so'zlar:** maktabgacha ta'lim tizimi, yangi islohotlar, o'yin turlari, didaktik o'yinlar, aqliy xujum metodi, lug'at boyligini oshirish.*

KIRISH

Butun jamiyatda bo'lgani kabi, xususan, bolalar jamoasida ham axloqiy va ma'naviy tarbiya masalalari juda keskin. Tarbiyachilarning asosiy vazifalaridan biri – bolaga axloqiy va axloqiy fazilatlarni, yaxshi niyatni, vatanga, tabiatga muhabbat va boshqalarni singdira olishdir. Bolalar boxchasida bolalarning asosiy faoliyati o'yin bo'lganligi sababli, vazifani eng yaxshi amalga oshirish o'yin vositalari orqali bo'ladi.

ASOSIY QISIM

O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 2019 yil 16 dekabrda O'RQ-595-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonuni" tasdiqlandi. Mazkur muhim xujjat mamlakatimiz tarixida ilk bor maktabgacha ta'lim va tarbiya standartlari, maktabgacha ta'lim turlari va davlat ta'lim dasturlari, sohaga salohiyatli va ma'naviy yetuk pedagog kadrlarni jalb qilish normalari, 6 yoshli bolalarni MTTlarda majburiy bir yillik bepul o'quv tizimi, ta'lim berish tili, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ish rejimi, bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qabul qilish va ulardan chiqarish normalari qonun bilan mustahkamlab berildi.

Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida didaktik jarayonlarni takomillashtirish o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarishning eng muhim sharti hisoblanadi, shuningdek,

o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llashga ko'maklashadi. Ilg'or texnologiyalarning keng o'zlashtirilishi, uzluksiz ta'limni ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi, bolalarning imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvning joriy etilishi hamda ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalari va zamonaviy o'quv – uslubiy

majmualarning yaratilishi pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tizimini takomillashtirishda kasbiy kompetentligini rivojlantirishga asos bo'lmoqda.

Binobarin, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev: Biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz, alohida qayd qilib o'tgan .

Bu o'z navbatida pedagoglarning jahon miqyosdagi yutuqlarni, ilmiy asoslangan innovatsiyalarni tadbiq etgan holda pedagogik jarayonlarni ilmiy asosda tashkil etish va boshqarish, shuningdek, pedagogik jarayonlarning samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

O'yin texnologiyasi ham o'yin metodidan o'zining aniq maqsadi, amalga oshirish bo'lgan jarayonlarning mantiqiy ketma-ketligi va o'zaro bog'liqligi, oldindan belgilangan natijalarga erishish kafolati bilan farq qiladi.

O'yin bu-kichkintoylar yaxshi o'zlashtira oladigon faoliyat hisoblanib, bu faoliyat jarayonida ular o'qishga, mehnatga, badiiy ijodga oid hayotiy muammolarni tezda ilg'ab oladilar. Shu boisdan o'yiga tayanib ish ko'rish-bolani maktabga tayyorlashning eng maqbul yo'li, tarbiyaviy ta'sirga hayajonli javob berishni ta'minlash usulidir. Shunday qilib, o'yin jarayonida bolalar o'zlarini o'rab turgan narsalarga, kundalik hayotning hodisalariga, tabiatga, o'yinlarga to'g'ri munosabatni shakllantiradi va bolaning bilimni chuqurlashtiradi, bu, albatta, aqliy tarbiyadir.

Bolalar didaktik o'yinlari hissiyotlarni rivojlantiring, chunki atrofimizdagi dunyoni to'liq anglash uchun bola uni his qilishi va idrok qilishi kerak. Didaktik o'yinlar bolalar nutqini rivojlantirishga katta e'tibor beradi. O'yinda bola so'z boyligini boyitadi, ham faol, ham passiv, tovushlarni va butun so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni,

jumlalarni tuzishni, o'z fikrlarini aniq ifoda etishni o'rganadi. To'g'ri didaktik o'yin yosh avlodning axloqiy tarbiyasiga katta e'tibor beradi. Bolalar kattalar mehnati natijasida o'yinchoqlarga, atrofdagi narsalarga g'amxo'rlik qilishni o'rganadilar, ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari, tengdoshlar va kattalar bilan bo'lgan munosabatlar, turli xil shaxsiy xususiyatlar haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun didaktik o'yinlar mehnat ta'limi funksiyasini bajaradi. Darhaqiqat, bolalar o'yin uchun materiallarni mustaqil ravishda tayyorlash orqali boshlang'ich mehnat ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Besh yoshdan olti yoshgacha bo'lgan bolalar rasmlarni, o'yinlar uchun tabiiy materiallarni olishadi, kartalar, chiplar, o'yinlar uchun qadoqlar tayyorlashadi. Agar bola o'yin uchun atributlarni o'zi tayyorlasa, ularga nisbatan munosabat yanada ehtiyotkor bo'ladi. Didaktik material gigienik bo'lishi kerak va iloji bo'lsa estetik tarzda ishlab chiqilgan bo'lishi kerak. Darhaqiqat, yorqin, oqlangan o'yinchoqlar har doim bolalarning e'tiborini jalb qiladi, ular bilan o'ynash istagini uyg'otadi, bu ular estetik tarbiya funksiyasini bajarishini anglatadi.

Didaktik o'yinda jismoniy tarbiya. O'yin deyarli har doim farovonlikni, ijobiy hissiyotlarni keltirib chiqaradi. Eng muhimi, didaktik o'yinchoqlar yordamida o'yinlar bo'lib, ular davomida qo'llarning nozik motorli mahoratlari mustahkamlanib, rivojlanadi. Bu bolalarning aqliy rivojlanishiga eng qulay ta'sir ko'rsatadi, qo'llarni yozishga tayyorlashga yordam beradi. Ko'pgina didaktik o'yinlar madaniy va gigiena ko'nikmalarini shakllantiradi. O'yinda bolalar turli xil his-tuyg'ularni ifoda etadilar, hamma narsani birgalikda, ya'ni birgalikda bajarishga intilishadi.

Didaktik o'yinlar nima?

Didaktik o'yinlar uchta toifaga bo'linadi.

1. Stol o'yinlari
2. buyumlar bilan o'yinlar (tabiiy materiallar, o'yinchoqlar)
3. so'z o'yinlari yoki so'z o'yinlari.

Stol va bosma o'yinlar bolalar va ko'plab kattalar uchun qiziqarli vaqt. Ular juda xilma-xildir: bularning barchaga ma'lum bo'lgan juftlashtirilgan rasmlar, turli xil lotto va domino ... Shunday qilib, turli xil rasmlar to'plamiga ega bo'lib, siz bolalaringiz bilan turli xil o'yinlarni tashkil qilishingiz mumkin: "Er-xotinni tanlang", "O'rmonda o'sgan narsalar (bog ', bog')" ? ”, “ Qaysi rasm yashiringan? ”, Rasmlar, rasmlardan hikoyalar bilan jumboqlarni tuzish. Asosiysi, bunday o'yinlarni o'zingiz ixtiro qilishingiz va o'zingiz qilishingiz mumkin!

Ob'ektlar bilan o'yinlarda ham o'yinchoqlar, ham real narsalar ishlatiladi. O'yin paytida bolalar ob'ektlarning xususiyatlarini o'rganadilar, taqqoslashni o'rganadilar va ularning o'xshashliklari yoki farqlarini aniqlaydilar. Ushbu o'yinlar juda qimmatlidir, chunki bolalarda ular ob'ektlarning turli xil xususiyatlari, ularning belgilari: rangi, shakli, sifati bilan tanishadilar. Bolalar uchun vazifalar qo'yiladi: taqqoslash, tasniflash,

ketma-ketlikni o'rnatish. Bola o'yinni etarlicha o'zlashtirganida, uning qoidalari murakkablashadi. Tabiiy materialdan (o'simlik urug'lari, barglari, gullari, toshbo'ron, qobiq) "kimning bolalari bu?", "Daraxt kimning bargidir?", "Toshning naqshlari" va hokazo o'yinlarda foydalanish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tarbiya bolalari uchun o'yinning quyidagi turlari mavjud:

- Mavzuli-ro'lli o'yinlar;
- O'yin-mexnat;
- Didaktik o'yinlar;

- Harakat o'yinlar;

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy – jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy, rolli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha

turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o'yinlardan foydalaniladi va alohida o'ringa ega bo'lib bormoqda. Umumiy o'yinlar nazariyasiga ko'ra mavjud barcha o'yin turlarini tasniflashda ularni funksional mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o'yinlarga ishlatiladi. Bularning orasida didaktik o'yinlar ta'lim – tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini borishi bilan alohida o'ringa ega.

Didaktik o'yin-yangi bilim ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi, shuningdek, allaqachon olingan bilimlarni birlashtiradi, atrofdagi voqelik hodisalarini aks ettiradi, didaktik o'yin va tabiiy materialni yaratish bolalar o'yinining eng yaxshi variantidir. Shu maqsadda. "O'rmonni bil" o'yini o'rta va katta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun dolzarbdir. U orqali

ular birinchi marta yangi turdagi daraxtlar bilan tanishadilar, ularda qanday mevalar o'sishini aniqlaydilar, bargli va ignabargli daraxtlarning xususiyatlarini o'rganadilar, o'rmonning yil davomida qanday o'zgarishini o'rganadilar va hokazo.. O'rganadilar, takrorlaydilar. Va tabiatdagi xulq-atvor qoidalarini mustahkamlash. Bolalar o'rmon boyligining go'zalligi haqida gapirishni, savol berishni, jamoada, guruhda o'ynash ko'nikmalarini mustahkamlashni o'rganadilar. O'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat shakllari hisoblanadi. Bu esa pedagogika oliy o'quv yurtlarida bo'lajak o'qituvchilarni va olimlar tomonidan shu yosh davridagi o'yinlarning ta'lim – tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish va yanada oshirish bo'yicha tadqiqot olib borishiga asos bo'ldi. Natijada oldingi asrning 60-yillari boshida AQSH so'ngra boshqa G'arb mamlakatlarida ishchanlik o'yinlari qo'llanila boshlandi. Ishchanlik o'yinlari tadqiqotchilari bu usulni eng asosiy samarali va tejamli ta'lim metodlaridan iborat deb takidlaganlar.

Didaktik o'yinlarning yana bir turi **aqliy hujum** usulini birinchi marta 1939 – yilda A.F.Osborn qo'llagan. Bu usulni g'oyalarni banki deb ham nomlagan.

U muammolarni quyidagicha yechishga asoslanadi:

- Muammoli vaziyat yaratish;
- G'oyalarni shakllantirish;
- Eng yaxshi g'oyalarni tekshirish, baxolash va tanlash.

Didaktik o'yinlar tashkilotchilari ular uchun ishlatiladigan har bir material bilan ishlash, ulardan tegishli didaktik vositalarni tayyorlash hamda xavfsizlikni taminlash texnologiyalarini puxta bilishlari va rioya qilishlari lozim. Chunki didaktik vositalarning sifati, ko'zda tutilgan maqsadlarga mosligi, qulayligi va ulardan to'g'ri foydalanish mashg'ulot samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Shunday qilib, yuqoridagilardan quyidagi xulosalar chiqarishimiz mumkinki, musiqa ta'limi tizimida didaktik o'yinlardan foydalanish bo'lg'usi musiqa o'qituvchilarning muloqot qilish ko'nikma va malakalarini, o'zaro yordam ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantiradi va o'quvchilarning bilim saviyasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.Abdullayeva. Maktabgacha ta'lim tizimida o'yinlar texnologiyasi haqida.
2. Atayeva N., Salayeva M., Hasanov S. Umumiy pedagogika. T., 2013 y.
3. Avliyaqulov N., Musaeva N. Pedagogik texnologiyalar. T., 2008 y .
4. Mahmudov A.X. Uzluksiz ta'lim jarayoniga kompetentlik yondoshuvini joriy qilishning didaktik asoslari // Uzluksiz ta'lim. 2012y.
5. Portal.guldu.uz_bolalar
6. <https://cyberleninka.ru>